

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLAVISTIKO

KRISTINA NOVAK

Roman *Družba Pere Kvržice* Mate Lovraka

kao filmski predložak

Roman *Družba Pere Kvržice* Mateja Lovraka

kot filmska predloga

Diplomska naloga

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA SLAVISTIKO

KRISTINA NOVAK

Roman *Družba Pere Kvržice* Mate Lovraka

kao filmski predložak

Roman *Družba Pere Kvržice* Mateja Lovraka

kot filmska predloga

Diplomska naloga

Mentorica:
doc. dr. Đurđa Strsoglavec

Univerzitetni študijski program prve stopnje:
Južnoslovanski študiji

Ljubljana, 2013

ZAHVALA

Zahvaljujem svojoj obitelji na podršci, posebno mami i tati, koji su mi uvijek pomagali savjetima i pokušavali me uputiti na pravi put, Jurici za svu potporu i strpljenje, prijateljima i kolegama s fakulteta.

Posebno zahvaljujem svojoj mentorici, doc. dr. Đurđi Strsoglavec, na savjetima i pomoći.

Roman *Družba Pere Kvržice* Mate Lovraka kao filmski predložak

U diplomskom radu prikazana je kontrastivna usporedba dječjeg pustolovnog romana pisca Mate Lovraka *Družba Pere Kvržice* (1933.) i istoimenog filma redatelja Vladimira Tadeja (1970.). Cilj je rada istražiti u kojim se elementima razlikuju filmski likovi, filmska radnja i ambijentalnost od likova, radnje i ambijentalnosti u književnom predlošku te ostale činjenice uočene prilikom usporedbe tematizacije u dva medija. Naime, u rezultatima analize pokazale su se značajne razlike. Neke od njih su na primjer filmski Pero i književni Pero – u filmu djeluje odraslije i zrelije za svoju dob, javljaju se manja odstupanja u fizičkom izgledu. Uočila sam i razliku u predstavljanja pojma „kvržice“ – dok je „kvržica“ u djelu Mate Lovraka detaljno objašnjena i prati tok radnje u filmu se gotovo i ne spominje. Isto tako su u radnji filma izostavljeni neki od glavnih likova romana koji su bili dio družbe – Đorđ i Miloš. Radnja filma i romana započinju drugačijim okolnostima i događajima. Iako su film i književnost dva različita medija mogu biti vrlo usko povezani. Vrlo je česta pojava da književno djelo postane predložak filmskom scenariju (iako može biti i suprotno – scenarij može prerasti u knjigu, no rjeđe). Tu njihovu povezanost pokušala sam analizirati u ovom diplomskom radu.

Ključne riječi: *Družba Pere Kvržice*, film, roman, kontrastivna analiza

Mate Lovrak's novel *Družba Pere Kvržice* as a film adaptation

In the thesis I make a contrastive comparison between Mate Lovrak's children's adventure novel *Družba Pere Kvržice* (1933) and Vladimir Tadej's film of the same title (1970). The goal is to establish the elements in which the film characters, events and ambience differ from the literary characters, events and ambience and other facts that result in comparing the two aforementioned forms of media. The analysis has shown many significant differences; one of them is the main character Pero. In the movie he seems more mature and more responsible than in the book and also his physical appearance does not change as much. I also noticed a difference in portraying the word „lump“ (meaning: kvržica) – while the „lump“ is thoroughly explained in the novel, in the film it is virtually non-existent. Furthermore, a few of the main characters that were part of the original gang in the book, Đorđ and Miloš, are completely left out in the film. The chain of events is different in the film than it is in the novel. Even though film and literature are two very different forms of media, they can still collaborate very closely. It is very common that a literary work becomes the basis for a film script (it is also possible, but very rare, that the contrary occurs – that a film becomes the basis for a literary work). This complex connection is what my analysis in this thesis is based on.

Key words: *Družba Pere Kvržice*, film, novel, contrastive analysis

Roman *Družba Pere Kvržice* Mateja Lovraka kot filmska predloga

V diplomski nalogi je prikazana primerjava otroškega pustolovskega romana pisatelja Mateja Lovraka *Družba Pere Kvržice* (1933) in istoimenskega filma režiserja Vladimirja Tadeja (1970). Cilj naloge je raziskati, v katerih elementih se razlikujejo filmski liki, dogajanje in okolje od likov, dogajanja in okolja v literarni predlogi ter druga dejstva, ki so bila opažena med primerjavo tematizacije v teh dveh medijih. Rezultati analize so namreč pokazali pomembne razlike, med drugim so bile opažene razlike med filmskim in knjižnim Perom – v filmu Pero deluje bolj odraslo in zrelo za svoja leta, prav tako se pojavljajo manjša odstopanja v videzu. Opazila sem tudi razliko v sami predstavitvi pojma „kvržice“ – v delu Mateja Lovraka je „kvržica“ podrobno pojasnjena in spremlja tok dogajanja, medtem ko se v filmu skoraj ne omenja. Prav tako sta v filmu izpuščena dva od glavnih likov romana, ki sta bila del družbe – Đorđ in Miloš. Tudi sam začetek filma je drugačen od knjižnega dogajanja, saj se začne v drugačnih okoliščinah in se odvija po svoje. Čeprav sta film in književnost dva različna medija, sta lahko zelo tesno povezana. Zelo pogosto se zgodi, da literarno delo postane predloga filmskem scenariju (vendar je lahko tudi obratno – scenarij lahko preraste v knjigo, vendar do tega prihaja redkeje). Glavni cilj diplomske naloge je bila torej analiza povezanosti knjige *Družba Pere Kvržice* in istoimenske ekranizacije.

Ključne besede: *Družba Pere Kvržice*, film, roman, kontrastivna analiza

*Za Mašu
koja će u našim sjećanjima
uvijek ostati dijete*

SADRŽAJ

1. Uvod.....	8
2. Teorijski okvir	9
2.1 Veza između književnosti i filma.....	9
2.3 O nastanku filma	11
3. Kontrastivna usporedba književnog djela i filma.....	13
3.1 Radnja romana.....	13
3.2 Karakterizacija glavnih likova.....	14
3.3 Ambijentalnost i vrijeme radnje	22
3.4 Razlike u radnji	25
4. Zaključak.....	28
5. Literatura i izvori.....	30

1. Uvod

Tema diplomskog rada je kontrastivna usporedba literarnog dječjeg klasika pisca Mate Lovraka te filma koji je nastao kao adaptacija tog romana. Riječ je o sličnostima i razlikama u radnji, karakterizaciji likova, ambijentalnosti, vremenu radnje i drugim uočenim razlikama prilikom proučavanja ova dva različita medija. Temu sam odabrala iz tog razloga jer volim dječju literaturu, a isto tako i filmsku umjetnost. Također se mogu pronaći i poistovjetiti ovim djelom jer me podsjeća na moje djetinjstvo. Još jedan od važnijih razloga bio je taj što sam ostala iznenađena koliko je taj film, s kojim sam rasla kao dijete gledajući ga ispred malih ekrana zajedno sa svojim prijateljima, malo poznat široj javnosti. Zanimljivo je to što se čak ne spominje ni u filmskim enciklopedijama i teško je pronaći literaturu koja bi nam otkrila neke detalje nastanka tog filma. Na neki način ovim diplomskim radom želim barem malo „vratiti u život“ zaboravljenog filmskog Peru, njegovu družbu i staru vodenicu.

Kako bih pokazala razlike koje sam uočila pišući ovaj diplomski rad analizirat ću glavne likove, usporediti ambijentalnost radnje u knjizi te filmu i istaknuti uočljive suprotnosti na koje sam naišla u filmu uspoređujući ga sa književnim predloškom – izostanak nekih važnijih likova, drugačiji slijed događaja samo su neke od njih.

Prvo ću se u teorijskom dijelu upoznati s pojmovima, kao što su: filmičnost, filmična tema, scenarij. Isto tako ću smjestiti film u vrijeme i prostor kada je nastao te reći nešto općenito o nastanku filma. Na kraju ću rad zaključiti s zaključcima.

2. Teorijski okvir

2.1 Veza između književnosti i filma

Književna su djela uvijek bila jedna od najneiscrpnijih inspiracija ne samo hrvatske kinematografije, nego i kinematografije općenito, a o tome vrlo vjerno svjedoči uočljiva činjenica da su neki od najuspješnijih hrvatskih filmova svih vremena upravo adaptacije nekih romana ili pak pripovijedaka, novela. Na primjer Krležina novela *Cvrčak pod vodopadom* služila je kao predložak filmskom scenariju za dugometražni hrvatski film iz 1970. *Put u raj*, redatelja Maria Fanellia, zatim pripovijetka Slavka Kolara *Breza* služila je kao predložak za hrvatski cjelovečernji istoimeni film iz 1967. redatelja Ante Babaje. Iako su film i književnost dva potpuno različita medija moglo bi se reći da jedno bez drugog ne mogu postojati. Mnogobrojne sličnosti usko povezuju ta dva medija. Drugim riječima i u filmu i u književnosti postoji neki određeni redoslijed zbivanja događaja te način prikazivanja. Također postoje likovi odnosno glumci, koji su nositelji radnje, zatim dijalozi, monolozi, pripovjedači.

Koliko god da je u inspiraciji za neko filmsko djelo na prvome mjestu, kao što kaže Tomislav Šakić (<http://www.matica.hr/vijenac/488/>, 2010.) vizualni poticaj odnosno slika, ipak je vrlo važan temelj za film pisana riječ u obliku ideje, sinopsisa ili scenarija. Dakle te zvučne, pokretne slike jesu možda na prvom mjestu, ali tekst je tu makar kao potvrda – verbalizacija buduće audio-vizualne umjetnine ili pak produkcijska nužda. Kao što sam već spomenula da se svaki film zasniva na određenom scenariju, odnosno pisanoj riječi važno je još napomenuti da ta pisana riječ u krajnjem slučaju može prerasti u knjigu. Međutim, češći je slučaj da književno djelo postane predložak filmskom scenariju što dovodi do ekranizacija mnogobrojnih književnih djela. U tom pogledu film oduvijek na neki način parazitira na mnogo starijoj umjetnosti, književnosti – bilo kao kratki sastavak (sinopsis) koji ima formu pripovijetke, bilo kao popratni tekst (npr. uz dokumentarce), ili pak kao potpuni scenarij – a scenarij je moguće definirati prema Peterliću (1986) kao specifičan medijski žanr, svojevrsan dramski tekst pisan s posebnom namjerom da sadržajno opisuje samo ono što se može vizualno predočiti, formalno napisan u obliku scenoslijeda, s „didaskalijama“ usmjerenima na filmski (i filmičan) opis prizora (od kretnji glumaca preko izgleda scene do oblika filmskog zapisa, naime plana, kuta i slično).

2.2 Pojam filmične teme

Da bi se neko djelo uopće moglo prenijeti na filmska platna bitno je da ima filmičnu temu. Peterlić (1986 : 397) definira filmičnost kao „*filmološki termin koji se upotrebljava u dva srodna značenja: a) označuje osobinu nekih motiva, tema ili narativnih konstrukcija da na efikasan način mogu biti prikazani na filmu (u ovom smislu govori se o filmičnoj temi); b) označuje svojstva „specifičnosti“ koje može imati pojedinačna film. struktura, najčešće zbog efikasne uporabe tzv. izražajnih sredstava (u ovom smislu govori se o filmičnom filmu)*. U oba navedena slučaja misli se na pojam specifičnosti filmske strukture ili izražajnih sredstva. „*Neka tema je filmična jer dozvoljava da se na nju primijene zakoni filmskog strukturiranja, dopušta efikasno amalgamiranje sa specifičnim filmskim sredstvima izražavanja, a filmsko djelo se pojavljuje kao filmično jer na svoju temu primjenjuje te zakone filmske specifičnosti.*“ (1986 : 397). Jednostavnim riječima rečeno filmska izražajna sredstva su boje, govor, pokreti tijela, šumovi, zvukovi tj. sve ono što kamera snima, sve ono što se nalazi pred objektivom kamere, tzv. građa filma i način na koji ju kamera gleda. Ta sredstva i cjelokupni vizualni aspekt promatranog prizora služi boljem razumijevanju filmske radnje i samog filma. Moglo bi se reći da svaki medij ima svoj poseban jezik – za film su to upravo filmska izražajna sredstva ili jednostavnije rečeno audiovizualni jezik, dok je jezik tiskanih medija pisana riječ ili pak na primjer jezik radija zvuk.

Osnovna filmska izražajna sredstva su: kadar, filmski plan, kut snimanja, pokreti kamere, zvuk, filmsko vrijeme, montaža, scenografija, kostimografija i maska, gluma. Čitajući neko djelo pomoću pisane riječi sami stvaramo vlastite predodžbe ili slike te na temelju dobivenih informacija pomoću mašte stvaramo film koji će pratiti priču, dok slike koje vidimo na malom ekranu imaju moć da mogu zamijeniti te zamišljene slike koje smo stvorili u glavi čitajući o mjestima, vremenu radnje, likovima.

2.3 O nastanku filma

Otkriće filma i nastanak kinematografije zabilježen je prostorima bivše Jugoslavije vrlo rano. Samo šest mjeseci nakon prve filmske projekcije slavne braće Lumiere u Parizu 1895. godine, jedna francuska ekipa prikazivala je u Zagrebu nekoliko Lumierovih filmova, a 1916. godine se u Zagrebu pojavljuje i prvi stručni časopis na tlu tadašnje Jugoslavije s nazivom „Kino“, koji upozorava na to da je već vrijeme da se počnu snimati i hrvatski filmovi. Filmska domaća produkcija ima znatno bogatu stvaralačku prošlost kroz povijest na što upućuje činjenica da je do 1982. godine proizvedeno ukupno čak 7037 filmova na području tadašnje SFRJ. U to vrijeme diljem Jugoslavije bilo je oko 65 stalnih kinematografa ali i vrlo znatan broj putujućih.

Film *Družba Pere Kvržice* snimljen je 1970. godine pod redateljskom palicom Vladimira Tadeja koji se bavi filmom kao scenograf od 1947. godine i prema Peterliću (1990 : 609) je jedan od pionira te struke u jugoslavenskoj kinematografiji. Film *Družba Pere Kvržice* bio je njegov prvi samostalno režirani igrani film i za taj prvijenac je dobio 1971. godine nagradu UNESCO-a za adaptaciju literarnog djela na FEST-u. FEST je međunarodni filmski festival koji se održava svake godine u Beogradu. Prvi je održan 1971. godine i bilo je prikazano ukupno 73 filma. Roman Mate Lovraka (napisan 1933. godine) čini nezaobilazni dio školske lektire već generacijama, a i film pripada klasicima hrvatskog dječjeg pustolovnog filma.

Ipak, moram napomenuti da mi je jako zanimljivo to što je ekranizacija tog romana toliko nepoznata široj javnosti, dok je na primjer ekranizacija dječjeg romana *Vlak u snijegu* istoga pisca (ali pod redateljskom palicom drugog režisera – Mate Relje, 1978. godine) stekla mnogo veću slavu i moglo bi se čak reći da je film popularniji od književnog teksta. Sedamdesetih i osamdesetih godina 20. stoljeća javlja se još mnoštvo drugih adaptacija literarnih djela kao na primjer Kovačeva romana *Vrata od utrobe* ili pak Pavličićeva adaptacija vlastite kratke priče *Dobri duh Zagreba*. Tu su književnici kao scenaristi, u suradnji s redateljem, ostvarivali nova filmska djela pa možemo reći da je to bila i ostala trajna upućenost hrvatskoga filma i književnosti. Izravnih filmskih adaptacija i ekranizacija, kao što je *Družba Pere Kvržice* bilo je malo. Tu je važno još spomenuti, uz prije spomenuti *Vlak u snijegu* (Relja, 1975.) ekranizaciju romana Dubravke Ugrešić *Štefica Cvek u raljama života* (Grlić, 1984.) U tom

razdoblju snimljen je i film *Tko pjeva zlo ne misli* (Golik, 1970.) prema antologijskoj prozi Vjekoslava Majera *Iz dnevnika malog Perice* za kojeg vrijedi totalno suprotna činjenica nego za film *Družba Pere Kvržice* – naime, kad spomenemo malog Pericu svi će automatski u glavi stvoriti film, a rijetko tko zna da je to u biti adaptacija Majerovog djela. Spomenut ću još filmski opus Antuna Vrdoljaka, koji je isto tako nastao u neraskidivom spletu s književnošću. U toj klasičnoj filmskoj adaptaciji nastali su filmovi *Kad čuješ zvona* (1969.) prema književnom predlošku istoimenog romana Pavla J. Karadžića, *U gori raste zelen bor* (1971.) snimljen prema motivima partizanskog *Ratnog dnevnika* Ivana Šibla, *Kiklop* snimljen prema istoimenom romanu Ranka Marinkovića (1982.) i *Glembajevi* (1988.) prema drami Miroslava Krleže *Gospoda Glembajevi*.

3. Kontrastivna usporedba književnog djela i filma

3.1 Radnja romana

Roman započinje buđenjem glavnog lika Pere, koji je bio pomalo boležljiv i imao temperaturu. Svako jutro bi rano vodio kravu na pašu prije odlaska u školu. Maglovito se prisjećao razgovora koji je u snu, a pomalo i u vrućici načuo od oca i majke o starom mlinu. Naime selo je imalo svoj mlin, no prema njemu je vodio most koji se urušio pa su seljaci morali odlaziti u daljnje susjedno selo voziti žito na mljevenje, jer nisu bili složni da bi ga popravili. Jedni su bili za to da se popravi most, a drugi su bili protiv. Tako je zadružna vodenica godinama propadala zbog nesloge i prepirke seljana. Nakon mnogo promišljanja, glavni junak romana, Pero, odluči uz pomoć svojih prijatelja obnoviti seoski mlin. Zamolio ih je da se popnu na gazda Markovu trešnju kako bi im pokazao mlin u nadi da će imati isto mišljenje i jednaku želju kao i on provesti njegovu ideju. No, kako su bili ulovljeni u krađi trešanja otrčali su do starog seoskog zvonika da bi potvrdili svoju slogu. Bili su zadivljeni pogledom prema mlinu i složili se svi zajedno da će se što prije uputiti prema zaboravljenom mlinu. Pošto ih je nadzornik popodne oslobodio nastave krenuli su prema mlinu. Svi osim Milog djeteta kojemu su naškodile gazda Markove trešnje. Uputili su se prema mlinu uskim, dračem i granjem obraslim puteljkom. Stigli su do onečišćenog jezera i stare napuštene vodenice. Uočili su i maleni bunar te se složili da je vrlo bitno da prvo njega očiste kako bi imali pitku vodu, jer je bilo neizdrživo na suncu po takvoj žegi. Hodali su okolo i naokolo i istraživali vodenicu i zapuštenu mlinarevu kuću. Iznenada je udario grom i spremalo se veliko nevrijeme, tako da su se dječaci sklonili u mlinarevu kuću. Kad je kiša prestala dječaci su bili već toliko žedni da su pokušali srkati kišnicu, kad su odjednom čuli neki plač u blizini. Bilo je to Milo dijete koje je po putu uhvatila oluja. Ipak je odlučio poći im u susret. Donio im je vode, a načuo je u selu da se svima spremaju batine. Drugi dan nisu išli u mlin. Tek dan kasnije uputili su se vrlo rano s oruđem potrebnim za rad. Očistili su i bunar, a Medo je bio dobrovoljac za istraživanje dna bunara. Pritom je pao i u nesvijest. Na kraju dana se i Pero spustio u bunar, a usput se i prehladio. Peru kao vođu za to vrijeme dok ga nije bilo mijenjao je Divljak, no kada se Pero vratio, ovaj se naljutio što više nije glavni i pobjegao. Za sobom je

povukao i Budalu. Kako ih je bilo premalo u družbu su primili nove članove – Miloša i Đorđa, ali i dvije djevojčice Mariju i Danicu, pošto im je Divljak odao tajnu. On se nije nimalo bojao Perinih prijatelja, još se usudio i uništavati vrt i išarati crteže na mlinu koje je družba uz puno truda uredila. No ubrzo su se pokajali te popravili svu štetu. Planirali su predati mlin selu na zadnji dan škole. Otkrili su učitelju svoju tajnu, a on je došao pogledati mlin. Bio je sretan i iznenađen. Na kraju su svi sa zadovoljstvom proslavili zadnji dan škole i predaju mlina selu, roditelji djece su sjali od sreće, a seljaci su bili veoma ponosni.

3.2 Karakterizacija glavnih likova

U književnom djelu autor nije jasno opisao ni jedan od glavnih likova što se tiče njihove vanjštine ili pak građe tijela, već nam samo u grubim crtama priopćava tko će biti glavni junaci ovog djela. „*Umiveni su i začesljani. Zovu se sličnim imenima poput Pere, ali osim toga imaju nadimke koje su stekli u školi. Jednom vele Budala, drugog zovu Šilo. Trećemu govore Medo. Četvrtom viču Divljak. A peti, onaj najmanji, ima lijep nadimak. Zovu ga Milo dijete. [...] Samo Pero još nije imao nadimka.*“ (Lovrak 2003: 18). Mislim da je već tim jedinstvenim nadimcima pisac jasno okarakterizirao junake, pa prema tome čitatelj tom simbolikom njihovih imena odnosno nadimaka, može steći neki dojam o junacima ovog romana. Čitatelj postepeno gradi svaki od likova te okrećući stranicu po stranicu stvara u svojoj glavi sliku svakog dječaka. Tek kada se djelo pročita u cjelini imamo dovoljno informacija pomoću kojih možemo stvoriti potpuni dojam o likovima – i o fizičkom izgledu i o karakteru.

U filmu je to ipak nešto drugačije jer govorom, slikom u pokretu, načinom kretanja i samim vanjskim izgledom glumaca dobivamo skoro pa potpunu informaciju o likovima. U romanu prvo upoznajemo Peru. On je bistar i snalažljiv seoski dječak koji s nekoliko prijatelja odluči krenuti u zanimljivu pustolovinu. Neustrašivog je karaktera, a svojim stasom i glasom ističe se u društvu. Najviši u družbi, mudar i hrabar, djeluje odraslije te zrelije od svojih vršnjaka. Dominantan je, ističe se u društvu, a i razredu, te jasno možemo uočiti da je upravo on glavni inicijator svih ideja i zadaća koje su dječaci obavljali. On je taj koji pokreće radnju i drži društvo na okupu kao pravi vođa. Možda ga zbog toga pisac na početku djela nije okarakterizirao nekim nadimkom kao ostale dječake da ne umanjimo važnost i dominantnost

njegovog lika. Pojam „kvržice“ bitno se razlikuje u djelu od filma. Objasnit ću prvo pojam kvržice u filmu. Naime, u filmu je spomenut kao lozinka koju je društvo izmislilo na zvoniku crkve dok su počeli razrađivati svoj tajni plan uređenja ljetovališta kod starog zaboravljenog i napuštenog seoskog mlina. U filmu je spomenut samo jedanput u spomenutoj sceni i više se ne pojavljuje, a po mom mišljenju je taj pojam jedan od ključnih za razumijevanje ne samo radnje već i naslova samog djela. Zato mislim da je u filmu napravljen propust ne objasnivši ništa vezano uz nastanak samog imena *Družba Pere Kvržice*. U romanu je jasno dano do znanja da je Pero došao do tog imena u razredu pričajući nadzorniku o vjerskoj borbi i Grgoru Ninskom te je iznenada viknuo „kvržica“ jer mu se činilo da je na nadzornikovom čelu vidio kvržicu kao bradavicu. Kasnije su mu se neki dječaci smijali i dovikivali Pero Kvržica, no njemu to nije smetalo te je rekao: „ – *Sad je krštenje novog imena objavljeno. [...] – Da znate svi! Odsad me možete tako zvati! Ostajem Pero Kvržica i ne vrijeda me to više.*“ (Lovrak 2003 : 36). U filmu se taj događaj ni ne pojavljuje. Mislim da je taj pojam veoma bitno spomenuti zbog karaktera Perinog lika. Nije bio uvredljiv i u svemu je znao pronaći nešto dobro i korisno. Na neki način moglo bi se reći da je Kvržica Perin nadimak koji mu pisac nije dodijelio na početku djela kao ostalim dječacima. Riječ kvržica se spominje više puta tokom cijelog romana. Ako bi se junaci svađali ili zaratili Pero je samo viknuo „kvržica“ i svi bi se umirili te prekinuli prepirke jer kao to što i sam Pero kaže „poslije te riječi dolaze slavna djela.“ (ibid.: 40). Dakle možemo reći da je Pero najvažniji lik i da se oko njega zbiva cijela radnja romana, pa tako i filma.

Iako radnja filma ne počinje istim događajem kao u romanu u oba slučaja prvo upoznajemo upravo lik Pere. U knjizi se naglo budi u sparnoj sobi. Pisac je šturo okarakterizirao njegov stas dvjema rečenicama: „*Ponad blijeda mu lica gusta kosa. Visok je i tanak dječak. [...] Glas mu je kao u svih seljačkih dječaka u oboru, na njivi, na livadi.*“ (ibid.: 13). Vodi kravu na pašu, pa se vraća kući i nakon toga okuplja društvo na putu u školu, dok u filmu radnja započinje buđenjem i odlaskom u školu. Pojavljuje se u skromnim tamno plavim hlačama koje se spuštaju malo ispod gležnjeva i bijeloj košulji s plavo crvenim motivima opasanoj remenom. Preko košulje ima obučen crni prsluk. Na glavi ispod guste smeđe kose ima crni šešir. Oči su mu velike i smeđe ispod tankih, skoro pa i nevidljivih obrva, a nos uzak i izdužen. Ima tanke usne koje skrivaju savršene zube. Glas mu je umirujuć i staložen, govori polako, promišljeno, vješto i mudro. Preko ramena visi mu mala pletena torba. Na nogama ima navučene bijele čarape te obuvene visoke crne, pomalo iznošene cipele. Tu opet uočavamo neslaganje s knjigom u kojoj je u više navrata spomenuto da su sva djeca bosa, pa

tako i Pero. „*Polje je bilo još mokro od kiše. Pero gazi vlažnu travu bosim nogama.*“ (ibid.: 15); „– *Pero ima vrućicu! Kako znaš? – upita učitelj. On je još uvijek u čudu. – Tužio nam se jutros! Jutrom rano ide na pašu bos po rosi. I tako svako jutro, a rosa je hladna. – Zašto ne obuje cipele? – pita nadzornik. – Cipele štedi za zimu!*“ (ibid.: 35); „*Podnevno je sunce žeglo. Užarena prašina pekla je bose dječje tabane.*“ (ibid.: 42); „–*Pričekajte me ovdje – reče Pero i zapraši bosim nogama za đacima.*“ (ibid.: 36). Živi sa ocem i majkom te starom bakom.

Milo dijete u oba je slučaja (i film i knjiga) fizički slabiji od drugih iako željan ravnopravnog položaja. Sam nadimak kojim ga je pisac okarakterizirao u djelu govori da je nježan, malen, nerazvijen, bojažljiv, pomalo i plačljiv. Jedini je u društvu koji ima osjećaj za stvari koje su dopuštene, a koje su nedopuštene i uvijek brine o posljedicama, iako se uvijek uz malo gundanja prikloni većini. Bistar je i vedar dječak. Uočila sam neslaganje imena Milog djeteta. U knjizi je njegovo pravo ime Martin – *Martine! Oj! Milo dijete! Vрати nam se!* (ibid.: 36), a u filmu mu se profesor obraća imenom Ivan – Profesor: „*Pa vi neki uopće ne radite! Ivane, Franjo?! Što to imate tamo? Milo dijete: – Ja nemam ništa.*“ Profesor: „*Ti nemaš ništa? Da vidimo. [...] Učenica: Gospodine učitelju, Medo jede cedulju. Učitelj: Molim? Učenica: Franjo jede cedulju.*“ (25' 03"). U filmu vidimo dječaka niskog rasta koji izgledom odstupa od svojih vršnjaka, skoro je za dvije glave niži od svojih prijatelja. Izgleda puno mlađe od ostalih, a ipak svi zajedno polaze isti razred u školi. Ima sjajnu gustu smeđu kosu koja prekriva cijelo čelo i obrve. Lice mu je okruglo i blijede kože, nježno i nerazvijeno, ispod gustih trepavica kriju se smeđe oči, nos malen i pravilan dok pune usne skrivaju malene zube, a neki još trebaju i narasti. Glas mu je nježan i djetinjast. Obučen je u skromne, pokrpane crne hlače koje mu sežu do koljena. Na bijelu košuljicu dugih rukava ima obučen poduži svjetlo smeđi prsluk, a preko njega ima prebačenu pletenu školsku torbu, kao i ostatak njegovih prijatelja. Na nogama ima obuvane bijele čarapice i smeđe cipele. U književnom djelu je bos, kao što sam već napomenula. U filmu saznajemo da živi samo s majkom, a oca nema – „*Da ti je otac, živ dobio bi ti svoje, znaš. Sad se dolazi?! Ponoći se skitat, je l'?*“ (22' 46"). Ne ističe se u djelu i pasivan je lik koji sluša Perine naredbe, poštuje ga i cijeni njegovo mišljenje. Zalaže se za njega i u romanu i filmu kada se razboli pa ne može doći voditi svoju družbu na rad u mlin, a društvo je došlo na ideju da izaberu novog vođu. Milo dijete jasno i glasno veli: „*Ali samo onda kad Pero ne može doći [...].*“ (Lovrak 2003 : 73). Njegovo pojavljivanje uspoređujući film i djelo znatno se razlikuje. Mogla bih čak reći da mu je redatelj dao više važnosti nego pisac u romanu. To možemo uočiti u sljedećim primjerima. Prvi dan posjeta

mlinu Milo dijete ne kreće sa svojim prijateljima jer su mu naškodile trešnje pa ga je bolio trbuh te je odlučio poći kući. No, u filmu se brzo predomislio i potrčao im u susret, dok se u knjizi pojavljuje u mlinu tek predvečer kada se društvo već spremalo kući. Dakle, u filmu je sudjelovao u istraživanju starog mlina i okolice, a u knjizi je bio isključen. U filmu je čak bio nazvan kapetanom „parobroda“ jer je zajedno sa Perom pronašao stari čamac sakriven ispod grmlja pored jezera – „Pero: *„Poklanjam ljetovalištu prvi parobrod! A tebe, Milo dijete, pošto si već oprobao ovu vodu imenujem njegovim kapetanom!“* (27' 54"). U knjizi je pronalaženje čamca pripisano Medu i nije ga pronašao uz jezero već na zapuštenom tavanu mlinareve kuće – „*Dečki! Ovamo k meni! – Viče on družbi. [...] Imaju i što vidjeti. Medo se nabasao na čamac i uvalio se u njega. [...] Poklanjam ljetovalištu naš prvi brod! – Imenujemo te kapetanom! – veli Pero i pruža mu ruku.*“ (Lovrak 2003 : 48, 49). U knjizi se istaknuo pokrenuvši staru vodenicu te je time postao junak u očima svojih prijatelja – „*Treći put napne se najvećom snagom. Hlače mu od muke pukoše. [...] Kotač se stade okretati. Osovina zaškripi i potjera sve kotače i kamenje u mlinu. Cijela zgrada zatutnji. Prozori se tresu. Krov se drma. Milo dijete se skameni.[...]Pokuša još jednom da zatvori ustavu. Kad nije ni sam mogao, smirio se i motrio veličanstveni mlaz vode, golemi kotač i tisuće bisernih kapljica što pršte preko kotača.*“ (ibid.: 110). Taj događaj poklapa se i u filmskoj radnji.

Medo je po mom mišljenju lik kojemu je pisac posvetio najviše pažnje nakon Pere. Čitajući roman možemo dobiti vrlo vjernu sliku njegovog karaktera. Jednostavan je dječak, prilagodljiv, voljan pomoći, radišan i marljiv, ali voli i spavati te odmarati. Pomalo je trom i nespretn, ali je veoma pouzdan suradnik te prihvaća zadatke bez prigovora. Jedan je od hrabrijih. Vidimo to po tome što se sam dobrovoljno javio kada je trebalo istražiti kakvo je stanje na dnu zapuštenog bunara. Nije se bojao, a pritom je čak i pao u nesvijest. Cijeli dan nije mogao ništa raditi u mlinu jer je bio blijed i slab. „*Medo želi da se prvi spusti čabrom u bunar. Ponijet će prut da izmjeri dubinu vode. Milo dijete dobi od straha drhtavicu. Rekao je da to neće nikako gledati. Drugi su pristali. Ogljedali su dobro lanac. Bio je čvrst i siguran. Čabar je bio hrastov, velik. Medo je mogao u njega sjesti. Vreteno je bilo jako.*“ (ibid.: 65). Isto tako možemo zaključiti po njegovom nadimku da se radi o punašnom dječaku, jače je građe od svojih prijatelja. U filmu vidimo plavokosog, visokog dječaka okruglog stasa – „*Medo: „Ma što si se prep'o?! Daj taj čabar pa spuštaj! “Šilo: „Takvog te volim debeli! Samo čekaj! Je li lanac čitav, jer ti baš nisi perce.*“ (29' 47"). Ima obučenu veliku bijelu košulju dugačkih širokih rukava, koja opasana remenom skriva poveći trbuh. Košulja mu većinu vremena neuredno viri iz tamno sivih dugačkih hlača. Preko nje, kao i ostatak društva,

ima obučen crni prsluk s kragnom, koja je imala crvene rubove. Prsluk čini sastavni dio odjeće i većina djece je obučen u tom stilu. U ono vrijeme prsluk je na selu bio osnovni dio odjeće, uz najčešće bijelu košulju i neki šešir na glavi. Na nogama je imao obuvene velike, crne gumene čizme koje su mu sezale do koljena. Izgledale su glomazno. Možda se čak pomalo i mučio hodati u njima, kao da su mu malo bile prevelike. Hodao je velikim, nespretnim koracima. Jedini je od dječaka imao pravu školsku torbu, tj. ruksak. Po odjeći i ruksaku moglo bi se zaključiti da je možda bio iz malo imućnije obitelji nego ostali dječaci. Kosa mu je kratka i sjajna, smeđe plave boje, a na glavi velik sivi šešir. Lice okruglo, rumeno i punašno. Usne su mu bile pune i velike, a zubi bijeli i sjajni. Glas mu je bio dubok i smiren. Ispod tankih i svijetlih obrva virile su kristalno modre oči. Uši su mu bile velike i pomalo klempave. Nos prćast, velik i okrugao uvijek crvene boje prateći rumeno lice. U filmu saznajemo da mu je pravo ime bilo Franjo, dok u knjizi ostaje Medo. Kao najhrabrijem junaku u filmu, koji se pomučio prvi istražiti dno bunara, posvećena mu je pjesmica čija melodija i kasnije prati tok radnje i marljiv rad djece u filmu:

*„Pao Medo u bunar,
strašna stvar, joj, strašna stvar!
A sve žabe tada stale,
pa zbunjeno kreketale:
Kre-kre! Kre-kre! Kre-kre!
Jer kreće sve po zlu
Kre-kre! Kre-kre! Kre-kre!
Joj, kreće sve po zlu
Hej!
Kad odonud Medo ode
bit će bunar suh bez vode...

Nestao je Medi dah,
uhvatio žabe strah
pa ne traže više vodu
spremaju se sve da odu!
Kre-kre! Kre-kre! Kre-kre!
Mulj se vadi van!*

*Kre-kre! Kre-kre! Kre-kre!
Joj, kreće sve po zlu! Hej!
Kad odonud Medo ode
bit će bunar suh bez vode!
Kre-kre-kreće sve po zlu
popit će nam vodu svu!*

*Nestao je Medi dah
uhvatio žabe strah
pa ne traže više vodu
spremaju se sve da odu!
Kre-kre! Kre-kre! Kre-kre!
Mulj se vadi van!*

*Kre-kre! Kre-kre! Kre-kre!
Potražimo drugi stan! Hej!
Kada vani hrast prolista
mutna voda bit će čista
Kre-kre, hajd'mo brzo van!“*

(Preuzeto sa: Lukin portal za djecu i obitelj - <http://www.pjesmicezadjecu.com/filmovi-serije-emisije/pao-medo-u-bunar-tekst-i-video.html>)

Šilo je dječak u kojem je pisac utjelovio veoma snažne vrline prijateljstva. On nije napuštao svoje prijatelje, iako su mu dali do znanja da se neće ljutiti ako ne bude više dolazio i pomagao im sa radom u mlinu. On bi uvijek došao, čak bi i prvi čekao na dogovorenom mjestu, unatoč tome što je imao najstrožeg oca od svih i što je svaki put morao trpjeti grozne batine kada bi zakasnio kući ili se vratio kasno navečer. „*Na kraju sela ostali su zadnji Pero i Šilo. Veli Pero na rastanku: – Bez tebe će mi biti kao bez brata rođenog. Ali, kad je tvoj otac strog, nemoj dolaziti u mlin. Ubit će te. Sutradan je bio četvrtak. Šilo je prvi sjedio na mlinskom putu pod grmom.*“ (Lovrak 2003 : 63). Batine je dobivao ne samo od oca, već i majke – „*Ona uze tanku šibicu i opleće ga njome po bosim nogama. Viče mu: - Sramoto moja! Tepčino! Propalice jedna! Šilo cmizdri. Guta suze, pleše i samo što ne prizna sve pred majkom.*“ (ibid.: 79). Unatoč svemu tome, s Medom i Milim djetetom bio je uz Peru do kraja. Pouzdan je prijatelj i nije imao ambicija da postane vođa. Volio se šaliti, čak nekad i

podbadati: – „Zmija! – probode Šilo zrak svojim tankim vriskom, a Medo ustrašen skoči i pope se vješto kao majmun na gredu ustave. Drugi se skupili u hrpu i pitaju gdje je zmija. – U našoj čitanci naslikana! – odgovara Šilo umirujući Medu. (ibid.: 45). Na filmskom platnu vidimo vrlo visokog i vitkog dječaka. Ima obučene duge crne hlače koje su pokrpane na koljenu. Preko opasane bijele košulje dugih rukava ima obučen sjajno sivkasti prsluk. Košulja je uredna i ima visoku kragnu. Preko ramena nosi malu pletenu školsku torbu. Na nogama ima obuvane niske crne cipele. Ima podužu, valovitu, pomalo neurednu kosu, neobično narančaste boje koja mu skriva uši. Oči su mu malene i smeđe boje, nos velik i izdužen, a usne tanke. Zubi su mi bijeli i ravni. Lice mu je duguljasto i puno malenih pjegica. Često u ustima zna imati neku travku koju neumorno žvače. Glas mu je hrapav. Često svira usnu harmoniku kada odmaraju od napornog rada u hladovini pod velikim drvom. Ponavlja se neslaganje u njegovom imenu, kao i kod Milog djeteta. U knjizi se Šilo zove Ivan: „– Šilo, molim! – Što – začudi se učiteljica – kakvo šilo tražiš od mene? – Mi tako zovemo Ivana – odgovori Pero. I učiteljica pusti da Šilo ide.“ (ibid.: 106). U filmu pak u tom istom događaju Pero veli da zovu Mirka Šilo: “Pero: „Gospodine učitelju? Molim Vas lijepo, pustite me u kotarsko mjesto. Morao bih za svoje nešto kupiti. [...]A molim Vas ... da li bi i Šilo mogao sa mnom? Da mi pomogne. Učitelj: Kakvo šilo tražiš od mene? Pero: Ma mi tako zovemo Mirka.“ (61' 41”).

Divljak i Budala negativci su u radnji filma i književnog djela. U oba slučaja ponijeli su se ružno i ispali najveće kukavice te izdajice. Glavni negativac je Divljak. Pisac ga je okarakterizirao nadimkom Divljak kojim nam je vješto dočarao njegov podmukli karakter, dječak je koji se na prvi pogled čini pomalo „divljim“ ili ljepšim riječima rečeno povučen, a u biti se ispod te fasade skriva podmukao i pomalo zloban dječak. Isprva se činilo da je dobar i darežljiv dječak, npr. kad je svima podijelio komad svoje gibanice na putu u školu. No, čitajući roman sve više upoznajemo njegovo pravo lice. Sebičan je i pokvaren. Prvo je prihvatio Perinu zamisao, te je podupirao tu ideju aktivno sudjelovajući u radovima i dogovorima. U njemu postepeno raste snažan osjećaj zavisti i častohleplja, a najviše ljubomore koju je osjećao prvenstveno prema Peri zbog njegove uloge vođe u društvu. Pod svaku cijenu se htio nametnuti i postati vođom. Cijelo vrijeme izaziva Peru i suprotstavlja mu se: „Cvik!!! – zabode se Peri jedna koštica u lice. – Tko me je? – više on. – Ja sam! – isprsi se Divljak. – Ne bojim te se! Nisi moj gospodar. [...] Pero i Divljak bacaju torbe na livadu. Kosa im se naježila. Nasrnuo jedan na drugoga. Pograbili se ispod pazuha. Zamahuju jedan drugim, Stenju. Žuljaju se. Podmeću noge. Grizu se.“ (ibid.: 22). U jednom trenutku se odmeće i postaje vođa protudružbe, tj. dječaka koji su prkosili Peri i družbi te im otežavali

obnovu starog mlina svojim podmuklim spačkama. Što se pak tiče filma isto tako vidimo njegovo suprotstavljanje i srdžbu u par navrata. Tako smo već na početku svjedoci Divljakovih prijetnji upućenih Peri u situaciji kod gazda Markove trešnje. Taj događaj malo je izmijenjen na filmu. Naime, krađu zrele i slasne trešnje prije odlaska u školu, u knjizi se pojavi gazda Marko te ih preplaši ružno vičući na njih ljutit jer mu krađu trešnje, a oni brzo u žurbi i strahu poskaču s trešnje i krenu u bijeg. No, u filmu je Pero taj koji ih preplaši. Nevidljivo se iskrao s trešnje te je viknuo: „*Tko mi to krade trešnje, ha!?*“ (6' 17"). Dječaci su brzo poskakali s drveta i trčali koliko su ih noge nosile sve dok se Pero nije nasmijao i rekao im da ih nitko ne progoni. Svi su se nasmijali, samo se Divljak jako naljutio prijeteći mu da će kad tad platit za tu šalu. “*Pero: Stoj! Ma nitko vas ne progoni! Divljak: Ti si viknuo! Platit ćeš to već!*” “*Pero: Hajde, hajde šuti!*“ (6'39"). Od samog početka se bunio i suprotstavljao. Pero: „*Učitelj je već unutra.* Divljak: *Ti si kriv! Ti si nas zadržao! Ako učitelj bude vikao, sve ću reći. I za trešnju i za mlin.!* Pero: *Ma ako li samo slova pisneš o mlinu, mlatit ćemo te svaki dan! Jesi li razumio?*“ (11' 18"). Glumac koji je uprizorio Divljaka srednje je visokog rasta i oštrog glasa. Ima obučene duge svjetlo smeđe hlače, a na nogama crne sandale. Ima bijelu urednu košulju preko koje ima obučenu smeđu vestu dugih rukava, debljeg materijala. Preko ramena ima pletenu školsku torbu. Kosa mu je kestenjasto smeđe boje, obrve velike, crne i izražene. Oči su mu smeđe i okrugle, a usne istaknute. Na glavi ima sivi šeširić. Tamnolute boje kože. Budala se isto okreće protiv družine, slabog je i povodljivog karaktera te ga je Divljak lako dobio na svoju stranu. Sam njegov nadimak slika je osobine koja nikako ne služi na čast i ponos. Lik je kojemu pisac posvećuje najmanje pažnje. Ime koje mu je dodijelio u knjizi je Vinca: „*Budala odlučno zahtijeva: - Pero, ovako me više mećete nazivati! Idem radije kući. No Pero će još odlučnije: Dobro! Pristajemo! Nećemo ga više tako zvati. On je za nas Vinca. To je njegovo pravo ime ...*“ (Lovrak 2003 : 39). U filmu ostaje Budala, ne saznajemo njegovo pravo ime. Redatelj je ga je zamislio kao niskog dječaka, svijetle puti i plave kratke, pomalo valovite kose. Oči su mu kristalno plave boje, a nos malen i pravilan. Usne tanke, a zubi bijeli te udaljeni jedan od drugog pravilnim malim razmacima. Uši su mu malene i klempave. Na glavi ima šeširić sa dva malena cvjetića sa strane. Ima obučene široke duge sive hlače i plavu kariranu košulju. Preko nje ima prsluk smeđe boje. Na nogama ima malene, tanke crne papučice. Pasivan je te uvijek samo promatra situaciju.

3.3 Ambijentalnost i vrijeme radnje

Roman započinje rečenicom: „*Bilo je to prvog lipnja.*“ (Lovrak 2003: 13) s kojom nam pisac jasno daje do znanja da se radnja dešava u ljetnim mjesecima, točnije od početka mjeseca lipnja pa do kraja školske godine. U djelu se u više navrata potkrjepljuje ta tvrdnja, npr. „*Vani ljeto, a u školskoj sobi tvrde klupe, hladno i ništa zanimljivo.*“ (ibid.: 60); „...*a sparno je i vruće danas kao u krušnoj peći.*“ (ibid.: 49); „*Sutradan, u subotu, bio je četrnaesti lipnja. Osvanuo je lijep, vedar dan.*“ (ibid.: 85). Na početku djela se spominje i katolički kalendar, dok u filmu nigdje nije točno spomenut datum ili dani odvijanja radnje. Da se radi o ljetnim mjesecima možemo zaključiti sami kad djeca pričaju o završetku školske godine ili pak kad se kupaju u jezeru. Vidimo da su lagano obučeni, Divljak čak ima ljetne sandale, većim djelom filma sija sunce, ujutro čujemo cvrkut ptica, a dječaci se i često penju na zrelu gazda Markovu trešnju. U romanu imamo podatke kojih dana u tjednu se radnja dešava ili čak spomenute točne datume, ali nemamo ni jedan podatak o godini. U filmu, odmah na početku napisano je: „*Radnja ovog filma događa se u vrijeme dok su vaši očevi bili još djeca.*“ (0' 27").

Radnja se događa u selu. U romanu upoznajemo interijer Perine kuće, dvorište i selo. „*U jednoj malenoj seoskoj kući, slamom pokrivenoj, mračno je. I sparno. Diše mnogo ljudi. Spavaju. [...] Sva sila ukućana spava u toj maloj i niskoj sobici. [...] Zemlja je u dvorištu bila mekana i vlažna. Lišće na voćkama čisto. [...] Za kratko je vrijeme Pero vodio kravu u polje. Treba s njom poći od kuće do šume uskim travnatim puteljkom. [...] S brijega, preko sela, daleko na drugoj strani, vidio se stari mlin na rijeci u gustom šikarju. Naličio je iz ove daljine na ruševine staroga grada usred šume.*“ (Lovrak 2003 : 13–16). Opis sela vidimo i sa tajanstvenog crkvenog zvonika. „*Na poljima vide stotine radnika-seljaka. Okapaju kukuruz. Sa sjevernog prozora vidi pola sela. Kroza nj vodi cesta, a na njoj guske i mala djeca. Kroz južni prozor vidi se druga polovica sela. U njoj je škola.*“ (ibid.: 25). U filmu možemo vidjeti siromašnu malenu i skromnu kućicu sa jednom prostorijom u kojoj se i spava i jede. Ima tri mala prozora sa bijelim zavjesama, na raspucanom bijelom zidu vise tri slike. Jedna od njih liči na nekadašnje vjenčane fotografije, najvjerojatnije je to vjenčana slika Perinih roditelja. Velika je i uokvirena debelim drvenim okvirom. Na zidu vidimo i raspelo, a pored njega maleni zidni sat. U toj sobici nalaze se tri kreveta. Perin krevet je nasuprot bakinog, a sa druge strane nalazi se krevet roditelja. Pod je drven i izlizan. Vidimo i drveni stol sa dvije stolice i

jednom većom klupicom. U kutu se nalazi starinska glomazna peć koja se loži na drva, a na njoj staro, nekadašnje glačalo. Kuća je malena i bijele boje. Dvorište je ograđeno slabašnom klimavom, drvenom ogradom. Okruženo je blatom, travom i drvećem, a vidimo i malu štalicu u kojoj se nalazi jedna krava. Čujemo i pjesmu pijevca i kokodakanje kokoši. Putovi koji vode kroz selo uski su te puni pijeska, prašine i kamenja, a pokraj njih raste trava i visoki drač. Put prema školi okružen je bezbrojnim njivama i zelenilom, na kojima raste kukuruz, pšenica i druge dobrote. Selo je okruženo prirodom.

Vrlo rječito je u romanu opisana i stara seoska škola, tj. učionica. „*U školsku zgradu ušli su na prstima šuljajući se kao tati. Sada su u prizemnom hodniku. Pero se okrenu svima: - Tu bi trebalo propuha sa zvonika! Recite sami: Što je ono prvo što nam u ovoj prastarj školi veli »dobar dan «. Zna se! Smrad! [...] – Djeco! Što to tako zaudara? Cvijeće ili zahodi? [...] Pod je u sobi bio neobično čist. Nigdje ni truna praha. Prozori su s južne strane otvoreni. Lastavice se zalijeću prema njima. Peć je osvijetlana. Na stolu je stolnjak. Na njemu vaza. Tko ju je samo donio?! Vaza je starinska.*“ (ibid.: 27–30). Pretpostavljam da je učionica bila jedna povećá prostorija jer se u knjizi spominje oko osamdesetak učenika. „*Kad je svršio odmor, u klupama nije bilo Mede, Đorđa i Miloša. Da njih petorice nema, nije se opažalo jer ih u razredu ima preko osamdeset.*“ (ibid.: 90). U filmu vidimo hodnik sa starim izlizanim pomalo ispucanim zidovima žučkaste boje. Vrata od učionice su velika i drvena. Izgledaju staro i skromno. Učionica je malena prostorija sa svega petnaest malenih klupa smještenih u tri reda. U svakoj klupi sjede po dva đaka. Na starim pomalo zapuštenim zidovima obješena su dva velika plakata sa crtežima ptica. Učiteljeva klupa malo je veća i viša od đaćkih i prati srednji red klupa. Sa profesorove lijeve strane nalazi se veliko nekadašnje računalo sa šarenim kuglicama, a pored njega malena ploča s kredom. Na ploči su napisani zadaci s množenjem brojeva. S druge strane vidimo veliku geografsku kartu. Na zidu je obješena i mala petrolejska lampa i raspelo. Na dnu učionice u lijevom kutu vidimo malenu crnu peć na drva, a na zidu su pričvršćena dva velika drvena stalka na kojima vise kišobrani i pokoji šeširić. Tu još visi i pet naslikanih dječjih radova.

U djelu je opisan i ambijent zaboravljenog mlinskog puta i same stare vodenice te mlinareva kuća. Pisac je najviše pažnje i truda u romanu posvetio upravo ambijentalnosti i opisu starog mlina. Opis je sveden do najminimalnijih detalja i proteže se na nekoliko stranica. Čitatelj u glavi može stvoriti potpunu sliku starog mlina i krajolika koji ga okružuje. Ni jednom drugom elementu ili pak liku nije posvećena tolika pažnja od strane pisca. Trebalo je propješačiti dobar dio zaraštenog puta da se stigne do mlina. Čitava priroda oko mlina bila je obrasla,

zapuštena i divlja. „Evo mlinskog puta! Pogledajte kako je po sredini obrastao travom. Ovuda kola ne prolaze već nekoliko godina. Ni ljudske se stope ne vide. [...] Kad su propješačili dva kilometara, sjedoše pod hrast. [...] Divljak je tvrdio da se u grmovima uz put nalaze ptičja gnijezda. Nije našao ništa do krepana mačka u jarku. Krenuli su dalje. Kad su prešli četiri kilometara, dođoše do zadnjeg zavoja. Pero stade iznenada i vikne: - Družbo stoj! Šešire dolje! Tu je iza zavoja: mlin! [...] Vidi se najprije guštik pun šikarja i visoka drača. I onda, napokon, iznad svega toga crni se krov od dasaka. [...] Došli su do jarka. Širok je dva metra. Pred njima je razrušen most zbog kojega su seljaci napustili svoj mlin. [...] Preskočiše jarak. Put vodi do zgrade mlina. Vrbe su preguste, raširile se preko puta. Perina družba mora sebi krčiti prolaz kao u gustoj prašumi. [...] Vrata na su na mlinu debelim lokotom zaključana. Lokot je zahrđao. Iz zidova raste drač. Na krovu je propalo nekoliko trulih dasaka. [...] Ispred mlina se dugi niz godina skuplja voda pred ustavom. Izjela je obale te se rijeka tu raširila kao jezero. Sada ima samo malo vode u njemu. [...] Onda se okrenuše da na istočnoj strani pogledaju veliku ustavu, sastavljenu od tri dijela. Voda je izjela zemlju oko nje. Zato se i ne zaustavlja. Otječe dalje. Jedna je ustava srušena i preko nje voda otječe. Čitavo mrtvo jezero obraslo je vrbama, šašem i drugim dračem. Grane drveća i grmlja leže na površini niske vode. Voda je uz kraj smrdljiva, zelena, nečista. [...] Sad opaze zavoj rijeke. Gubi se u gustim granama drveća i grmlja. Moraju prijeći odvojak rijeke iz jezera. On je naveden na mlinski kotač. Tu je opet druga ustava. Ali mala! Ova je čitava. Snaga vode na velikoj ustavi veća je, pa je provalila i srušila jedan dio. (ibid.: 42 – 44).

U filmu vidimo društvo kako pješači prema mlinu kroz gustu šumu i šikarje te visok drač i velike koprive. Prate ih zvukovi raznoraznih šumskih životinja i stvorova. Čujemo kliktanje jastreba, a u grmlju vidimo plašljivu mladu srnu. Put je gust i nepregledan pun granja. Čini se kraćim, nego onaj spomenut u knjizi kojim je trebalo pješačiti puna četiri kilometara. Kod zapuštenog jezera vide se tragovi kornjača u blatu. Voda je plitka i zamazana. Drveće gusto i visoko. Vodenica je mala, drvena i gotovo je cijela prekrivena gustim paučinama i prašinom. Zaključana je starim zahrđalim lokotom. Vidimo i malen bunar, a pored njega veliku drvenu kantu punu paučina. U filmu vidimo samo mlin i bunar, a mlinareva kuća se ne pojavljuje, dok je u romanu isto tako detaljno opisana. „Mlinareva je kuća zaključana. Obilaze je dječaci okolo-naokolo. Ne mogu u nju. Prozori su zatvoreni. Stakla su cijela. Ha! Sreća je bila pa prozorčić na tavanu nije imao stakla. [...] Ipak Budala pretrči tavan i siđe po ljestvama u smočnicu, a odavde u kuhinju. Otvori teškom mukom prozor, jer je sve bilo zahrđalo. Skoči kroz prozor pred kuću i odahnu kao da se oslobodio tamnice. [...] Kuhinja je bila isprepletana

paučinama, smočnica zaudaraše na plijesan i vlagu. U jednom kutu iza zida rasla je prava gljiva. [...] Penju se na tavan. Tamo ne nađoše ništa drugo do starih ljusaka od graha i crvenog luka te nekakav poderan prastari kišobran.“ (ibid.: 46, 47). „Krov je šupalj. Treba ga popraviti.“ (ibid.: 51).

3.4 Razlike u radnji

Istražujući roman i film uočila sam puno razlika u radnji filma u odnosu na roman pa ću analizirati neke za koje mislim da su bitno promijenile tok radnje. Prva bitna razlika je sam početak priče. Roman počinje Perinim buđenjem u sparnoj malenoj seoskoj sobici. Nedostaje mu zraka pa brzo iskače iz kreveta i vodi kravu na pašu uskim travnatim puteljkom. Godio mu je svjež zrak i priroda jer je bio bolestan. Imao je vrućicu. Maglovito se sjeća razgovora oca i majke koji su pričali dugo u noć. Raspravljali su o zadružnom mlinu i kako je apsurd da moraju voziti mljeti u drugo selo, a zbog nesloge njihova zadružna vodenica propada i trune. Pero je cijelo vrijeme na paši razmišljao o tome i tako mu je na um pala ideja da sa svojim prijateljima „osvoji“ stari mlin. Vratio se kući s paše, baka mu je pripremila crnu kavu, a on je u žurbi tražio svoj šešir, pa zatim nije mogao pronaći školsku torbu, a ni knjige. Kad je konačno sve pronašao i spakirao, brzo je uzeo malo hrane i pošao u školu. U filmu radnja isto započinje Perinim buđenjem u krevetu, ali nije bio bolestan noć prije. Otac i majka razgovaraju o zadružnom mlinu ujutro, a Pero ih prisluškuje pa razmišlja o vodenici. Roditelji razgovaraju o tome jer se Perin otac ljuti što to jutro mora prevaliti tolike kilometre da bi stigao u susjedno selo mljeti u parni mlin umjesto da bi selo bilo složno te popravilo most i mljelo u vlastitoj zadružnoj vodenici. Pero ne odlazi na pašu, već kreće odmah na put u školu, a na putu susreće svoje prijatelje kojima odmah na gazda Markovoj trešnji daje do znanja da sprema neke vrlo zanimljive ideje u vezi starog mlina. Isto tako se u filmu ne pojavljuje epizoda u razredu gdje učenici pišu matematičke zadatke. Divljak je trebao izaći pred ploču i računati. Nakon toga imali su sat jezika gdje su trebali u sebi čitati čitanku. Pero je u stoci ujutro, tražeći torbu i knjige, umjesto čitanke uzeo bakinu sanjaricu, pa se skamenio i počeo mijenjati boje lica. Vidimo da se u knjizi zbiva mnogo više nego u filmu, čitamo o nekim događajima koje ne možemo vidjeti uprizorene u filmu. U romanu također susrećemo mnogo više likova. Spomenut ću neke od likova koji se ne pojavljuju u filmu. Na primjer, na početku radnje u romanu kada su djeca krala trešnje, stazom su prolazili pandur i činovnik, pa su se

djeca uplašila da će ih opaziti. No, s protivne strane u susret im je dolazio seljak koji je vodio konja kovaču na potkivanje i kako su se izgubili u razgovoru nisu skretali pozornost na malene lopove na gazda Markovoj trešnji. Isto tako se u više navrata spominje kako djeca oprezno hodaju prema mlinu skrivajući se da ih neko od seljaka koji rade na njivama ne vidi. „*Na poljima vide stotine radnika-seljaka. Okapaju kukuruz.*“ (ibid.: 25). „*Vračajući se kući, morali su se često sakrivati ispod grmlja. Ljudi su radili na livadama. Sušilo se sijeno.*“ (ibid.: 82). U filmu se mogu vidjeti velika prostranstva zelenila i njiva, ali nikad radnici-seljaci. Isto tako je iz filma isključen nadzornik Jozo koji je svaki dan obilazio razrede i provjeravao što se radi na satu. Sjeo bi u razredu i rekao: „*A sada, gospodine učitelju, izvolite dalje učiti djecu što ste danas dopodne bili nakanili.*“ (ibid.: 30). Ne pojavljuju se ni dva lika koji u romanu pripadaju družbi i jedni su od glavnih likova – Đorđe i Miloš. Priključili su se družbi malo prije završetka nastave i to tako da su jedino oni ostali u razredu dok su ostala djeca s učiteljem vani u dvorištu slušala radio i usred mjeseca lipnja ložili peć. Žaračem su izvukli dva užarena siva kamena te ga u dvorištu bacili u vodu. „*Vapno! Vapno! – kliču djeca.[...] – Mi smo pronašli kamen vapnenac kod mosta i pretvorili smo ga u vapno. Djevojčice potrčaše učitelju da mu jave. Došao on brzo i kad se uvjerio da je istina, pozvao je onu dvojicu k sebi. Pomilovao ih je i rekao: - Lijepo! Čestitam! To mi je milo!*“ (ibid.: 88). Pero je zaključio da su načinili slavno djelo i da su vrijedni i dovoljno dobri da budu dio njegovog društva.

U romanu se spominje i učiteljica, dok u filmu uvijek vidimo samo učitelja. Kada Pero moli za dopuštenje bi li mogao otići u kotarsko mjesto pod izgovorom da kupi nešto za svoje, a u biti želi ići prodati krzno vidre, da mogu kupiti sve potrebno za obnovu mlina, u filmu priča s učiteljem, a knjizi s učiteljicom jer je učitelj odsutan. „*- Zar danas neće doći učitelj? Učiteljica mu ponešto nevoljko odgovori: - Neće na žalost! I – hvala na pitanju!*“ (ibid.: 104). Postoji i razlika u ulovu vidre. U knjizi Pero postaje junakom hrvajući se s vidrom u vodi vlastitim rukama. „*Sve je to trajalo dvije sekunde. On drži u vodu vidru za vrat. Ova se bijesno otimlje iz Perinih ruku. [...] Voda se oko Pere zacrvanjela od krvi. [...] Evo maramice! Vežite mi prst, gore, čvrsto. Isteći će mi sva krv... – Zar je prst odgrizen? – zaprepasti se Marija. – Nije! Samo dobro nagrizen! – odgovori Pero [...] Tamo je ležala udavljena vidra s iskešenim bijelim, ostrim zubima.*“ (ibid.: 101). U filmu pak je ulov vidre prikazan na manje krvoločniji način. Prvi dan priključenja družbi Marije i Danice Pero i Šilo su ih da proslave dolazak novih članica htjeli provozati čamcem po jezeru. Usput su pogled bacili na staru mrežu koja je danima ležala u vodi, a uvijek bi uhvatili samo žabe. Tog dana imali su više

sreće te im je u zamku upala vidra. Nosili su je u kotarsko mjesto živu u mreži. Trebam napomenuti da ako bi pisac to djelo pisao danas, pojava vidre bi najvjerojatnije razdragala djecu i ushitila i možda je ne bi ubili, jer danas je ostalo premalo divljih životinja da bismo ikoju lovili zbog krzna. Djeca su se u romanu sastajala u nekom zapuštenom štaglju i raspravljala o stvarima vezanim uz mlin. Prvi puta su se jako prepali jer je iz slame niknuo pravi ljudski palac pa su pomislili da je u štaglju mrtvac. U stvari je bio samo siromašan prosjak koji je tražio toplo i suho skrovište za spavanje.

U filmu dječaci znaju sjediti ispod velikog drva, ne pojavljuje se nikakav štagalj ili kakvo drugo tajno skrovište. Prvi dan istraživanja starog mlina u romanu je detaljno opisan. Dogodili su se mnogi događaji koje ne vidimo uprizorene u filmu. Na primjer istražujući mlinarevu kuću Budalu je ubola osa, pa mu je glava tako natekla da su mu čelo i oba uha narasla gotovo dvostruko, a nos mu je nabubrio kao da je veliki, golemi krumpir. Oči su mu nestajale, svakih pet minuta bile su mu sve dublje i dublje. Što se tiče naknadnog dolaska Milog djeteta u mlin možemo vidjeti da je radnja uprizorena na različite načine u oba medija. U filmu se Milo dijete brzo predomisli i potrči za svojim prijateljima. Prelazeći jezero u grmlju i šikarju se spotakne te padne u vodu. Vičući i plačući glasno zove društvo i Peru. Oni još nisu stigli do stare vodenice. Brzo su potrčali i izvukli Milo dijete iz vode te su svi zajedno krenuli u pustolovinu, dok u knjizi Milo dijete dolazi tek u predvečerje dok se društvo već spremalo kući. Već su skoro istražili mlin i mlinarevu kuću, a prekinula ih je strašna oluja pa su se morali skloniti u kuću. Tad je Milo dijete stiglo, pokislo od kiše noseći im vijesti koje je čulo u selu da se spremaju svima batine. Svako od dječaka dao mu je po komad odjeće, da mu ne bude hladno.

Uočila sam još razliku u radnji za vrijeme seoskog sajma. Razlika je ta što je u knjizi Pero stvarno bio bolestan jer se dan prije nahladio u bunaru, a ipak je došao u mlin. „*Čim je skočio na obalu, opaziše članovi da je blijed i slab. Osim toga u plućima mu je grgoljalo. Pero će družbi: - Nahladio sam se u bunaru. Kašljem. Ali nisam imao strpljenja kod kuće. Došao sam. Donio sam svakome medenjaka sa sajma.*“ (ibid.: 77). U filmu je lagao da je bolestan jer su njegovi roditelji išli na seoski sajam, a njemu se nije išlo. On bi radije u mlin. “Medo: „*Pa ne izgledaš baš bolestan! Pero: Pa i nisam bolestan. To je bila ratna varka.*“ (40' 14”).

4. Zaključak

U ovom diplomskom radu dotaknula sam temu filmskog života književnih djela, u ovom slučaju pustolovnog dječjeg romana *Družba Pere Kvržice* Mate Lovraka. U teorijskom djelu govorila sam o uskoj vezi koja može postojati između književnosti i filma te sam navela i mnoge druge hrvatske adaptacije proznih tekstova u filmske scenarije. Vrlo važno je bilo i objasniti pojam filmične teme te filmskih izražajnih sredstava jer su upravo ta sredstva jezik filma kao što je jezik pisanog djela riječ. Uz pomoć tih sredstava se pisani predložak nekog romana, novele, drame ili pak pripovijetke može prenijeti na filmsko platno te književno djelo može zaživjeti. Film je nastao 1970. godine, a razdoblju sedamdesetih i osamdesetih godina javlja se mnoštvo drugih adaptacija literarnih djela. Prije no što sam krenula na samu analizu razlika između pisanog predloška i filma dodala sam kratak sadržaj Lovrakovog romana, odnosno tijek radnje. U analizi sam se prvenstveno fokusirala na glavne likove koje sam detaljno okarakterizirala i navela mnoštvo uočenih razlika pisanog predloška u odnosu na film. Isto tako sam istaknula razlike u radnji događaja, a posvetila sam se i opisu ambijentalnosti – interijera i eksterijera.

Moglo bi se zaključiti da svaki od medija ima svoje prednosti i nedostatke. Dok čitamo književno djelo moramo sami zamišljati slike i radnju koja se događa, a na filmskom platnu možemo vidjeti i doživjeti radnju filma. U filmu možemo čuti glas glumca, cvrkut ptica ili dječju pjesmu, dok u knjizi to ne možemo. Ali ipak je prednost romana ta što ima puno više opisa, pripovijedanja i objašnjavanja, a u ovom slučaju opisano je i puno zanimljivih događaja koje nismo mogli vidjeti u filmu.

Nameće nam se pitanje: da li odabrati film ili knjigu? Živimo užurbanim načinom života gdje nažalost ponekad nemamo vremena uzeti neko dobro štivo u ruke. Postaje nam navika uključiti televizor i pogledati film. Ja bih osobno uvijek izabrala knjigu, iako jako volim filmsku umjetnost. Prvenstveno bih izabrala knjigu zbog toga jer u knjizi mogu sama stvoriti likove u svojoj mašti, nekako je osobnije i mislim da se mogu više povezati s knjigom. Ona na neki način postaje dio mene, upravo iz tog razloga jer mogu sve stvoriti sama – likove, slike, događanja. U filmu nam se nameće nečija druga mašta i sve nam je već servirano na pladnju. Zato nas, gledajući film, ponekad neki od tih elemenata zna razočarati jer nakon

pročitanog djela vjerujem da svi imamo određena očekivanja. Uostalom, knjiga ne samo što širi naše obzore i uči boljem izražavanju već nam dopušta da se prepustimo sami sebi i našoj mašti. Knjiga nas odvodi na nepoznato putovanje.

5. Literatura i izvori

Vladimir BITI, 2000: **Pojmovnik suvremene književne i kulturne teorije**. Matica hrvatska: Zagreb.

Mato Lovrak, 2003: **Družba Pere Kvržice**. Mozaik knjiga: Zagreb.

Peterlić Ante, 1986: **Filmska enciklopedija**. Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ : Zagreb.

Peterlić Ante, 1990: **Filmska enciklopedija 2, L-Ž**. Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“ : Zagreb.

<http://www.pjesmicezadjecu.com/filmovi-serije-emisije/pao-medo-u-bunar-tekst-i-video.html>

<https://www.youtube.com/watch?v=1fzyGMDkGCY>

<http://www.matica.hr/vijenac/423/>

Izjava o avtorstvu

Izjavljam, da je diplomsko delo *Družba Pere kvržice Mateja Lovraka kot filmska predloga* v celoti moje avtorsko delo ter da so uporabljeni viri in literatura navedeni v skladu z mednarodnimi standardi in veljavno zakonodajo.

Ljubljana, 30. september 2013

Kristina Novak